

NUŠVITIMAS ŽALIOJOJE SLYVOJE

SHOKOOFEH AZAR

Vertėja iš persų kalbos

Austėja Merkevičiūtė

Sofoklis

VILNIUS, 2022

ANTRAS SKYRIUS

Sakoma, kad žmogus visada ko nors laukia, bet galiausiai sulaukia visai ne to, ko tikėjosi. Neilgai trukus sodo kalvon pūtuodama kopė per keturiasdešimt persiritusi tetulė Turana iš tėčio pusės su šešiomis įvairiausio amžiaus ir ūgio atžalomis; manęs jie nematė, o aš stebėjau juos iš savo trobelės medyje, pasislėpusios tarp tankių ąžuolo šakų ir lapų. Labai anksti, septyniolikos aštuoniolikos metų, ištekėjusi už keturiasdešimtmečio garbingos Isfahano giminės vyro ir be jokių kalbų gimdžiusi vieną vaiką po kito, tetulė Turana dabar lyg šnirpščiantis gyvūnas ropštėsi kalva aukštyn, nešina bent penkiasdešimčia kilogramų antsvorio. Šeši tingūs silpnapročiai tetulės vaikai lyg šniokštuojantis traukinys pasišokčiodami šliaužė iš paskos, stvarstėsi vienas kito, vaipėsi jai už nugaros, laužė šakas, graužė ir trempė vaisius. Tarsi šešiagalvė pabaisa ropotų kalvos viršūnėn, pakeliui siaubdama sodą. Pagaliau Bita, kaip visada įsitaisiusi sode po žaliąja slyva, pamatė juos ir klykdama nulėkė pasitikti, – šitaip ir sveikindamasi, ir spiegliu riksmu įspėdama namiškius, kad atvyko kaip tik toji teta, kurios sulaukę visi patyliukais meldžia Dievą, kad ji kuo greičiau išvyktų.

Iš už vieno penkių miegamųjų namo kampo išniro mama, iš už kito – tėtis, mama jau laužė galvą, kaip pamaitinti sep-

tybias papildomas burnas, tėčiui knietėjo kuo greičiau užrakinti dirbtuvę. Bitą jau svarstė, kur užkišti rožinius triko ir puantus, man parūpo išslapstyti namie likusius daiktus. Šeimyną lydintys trys vietos darbininkai vos pavilko krepšius ir lagaminus, tad buvo akivaizdu, jog sodą kol kas užvaldys giminaičiai. Dar nepriėję kiemo, vaikai jau paliko už nugarų nuniokotą dryžę, o tetulė Turana, ketinusi su derama pagarba įžengti į šeiminių namus, tenkinosi pašnibždom plūsdama sūnus ir dukteris. Kol jie visi pūkštė per kiemą, tetulė Turana tarsį nenutuokdama, kad po Sohrabo suėmimo mama ir tėtis visiškai netrokšta klausytis jos nepabaigiamų naujienų, pasipuikuodama išklojo naujausias žinias apie plačią mūsų giminę Teherane.

Šahrijaras, tėčio antros eilės pusbrolis, ekonomikos daktaras, po kultūrinės revoliucijos dėl socialistinių pažiūrų atleistas iš universiteto ir dabar vežiojamas keleivius maršrutu Teheranas-Isfahanas, patyrė eilinę avariją, – keturi keleiviai žuvo vietoje, jis pats liko gyvas. Tad mirtis jau penktą kartą pasišlaistė apie šį tėčio pusbrolių, bet jo paties nenugalabijo. Tetulė Turana papasakojo, kad, kartą po šios nelaimės vėl atvykęs į Isfahaną, Šahrijaras pamatė, jog vienas iš keleivių sėdi, abejingai žiūrėdamas į jį veidrodėlyje, ir nė neketina išlipti. Pažvelgęs į ramų šaltą juodai vilkinčio vyro veidą, Šahrijaras jį pažino. Tad nė žodžio netaręs susisodino naujus keleivius ir grįžo į Teheraną. Kai vidurnaktį stotyje visi keleiviai, išskyrus juodarūbį, išlipo, Šahrijaras pažvelgė į jį veidrodėlyje ir tarė:

– Matau, mano kelias baigtas, pone.

Ir ištiesė jam automobilio raktus. Vyras atšovė:

– Matau, pažinai mane!

Pasak Turanos, Šahrijaras atsakęs:

– Pažinau vos užmetęs akį, juk galvoju apie jus dieną naktį.

Pašnairavusi į tėtį su mama ir iš veidų supratusi, kad pagaliau patraukė jūdvių dėmesį, tetulė Turana piktdžiugiškai nutilo, paskui atsainiai pridūrė:

– Žodžiu, Šahrijaras pamanė, kad Myris atėjo pasiimti jo sielos, bet, įsivaizduojat, tas vyras atėjo jo nuraminti, kad taip labai nesielvartautų. Ir pažadėjo Šahrijaro neliesti.

Pūkšdama per kiemą savo šimtu dvidešimčia kilogramų, tetulė Turana išklojo, kad nuo to laiko niekas iš giminės nė akimirkai nesėda į Šahrijaro automobilį, nes juk akivaizdu, kad anas sudaręs slaptą sandėrį su mirties angelu Azrailu¹. Žmona ir vaikas paliko Šahrijarą būgštaudami, kad jis užtrauksis nelaimę, o ir nenorėdami patys susilaukti žmonių įtarimų, bet Šahrijarui viskas nė motais, jis kaskart atšauna, jog mirtis paženklinanti kiekvieną savaip.

Tetulė iš esmės teisingai nupasakojo tą istoriją, bet nežinojo daugybės smulkmenų. Nežinojo, pavyzdžiui, kad pamatęs, jog vyras nelipa iš automobilio, Šahrijaras, po universiteto „valymo“ amžinai prislėgtas ir įnikęs gerti, paspaudė akceleratorių ir nurūko link Šahrano aukštumų, nuo kurių Teherano šviesos atrodo lyg pažirę deimantai. Įsitikinęs, kad aplinkui nė gyvos dvasios, ištraukė iš po sėdynės degtinės gertuvę ir dvi stiklainaites, čia pat prie vairo jas pripylė ir ištiesė vieną keleiviui už nugaros sakydamas:

– Už lemtį ir už tai, ko nelemta pakeisti!

Nespėjo vyras nė burnos praverti, o Šahrijaras bent dusyk ištuštino savo stiklainaitę ir, atsisukęs į jį, išrėžė:

– Dabar esu visiškai pasiruošęs, pone!

Myriui patiko Šahrijaro dosnumas, tad jis tylomis išlenkė savąją ir netardamas nė žodžio klausėsi jo.

– Visada norėjau mirti kaip tik čia, su visomis Teherano bjaurastimis ir grožybėmis po kojomis, – tęsė Šahrijaras ir kiek patylėjęs pridūrė: – Buvo ir kita priežastis, dėl kurios visada

mėgau čia pakilti. Iš šios vietos valandų valandas dairydavausi, tarp gausybės namų ieškodamas moters, kurią mylėjau, namo.

Ir nusikvatojęs užbaigė:

– Metų metus žiūrėjau, kaip žiebiasi ir gęsta miesto namų šviesos, ir galvojau apie meilę, bet galiausiai supratau, kad mano gyvenime dar nebuvo moters, kurią būčiau mylėjęs.

Myris, iš tikrųjų atėjęs Šahrijaro sielos, nusprendė leisiąs šiam vyrui pasimėgauti paskutinėmis akimirkomis. Kaip tik todėl paprašė ir jam įpilti dar vieną. Šahrijaras nusijuokė, išlipo ir nuėjęs ištraukė iš bagažinės už atsarginės padangos užkištą keturių litrų talpos indą su šundegtine²; tylomis jiedu gėrė vis susidauždami į kits kito sveikatą, paskui visiškai nusitašę kepurnėjosi tamsoje aukštyn, galiausiai nusimetę drabužius leidosi šokti ir dainuoti, sukdami ant piršto tamsoje švysčiojančias trumpikes. Kai Teheranas su savo mulomis ir turčiais, „Hezbola“⁶⁶ kovotojais ir prostitutėmis, politiniais kaliniais ir įsimylėjėliais, benamiais ir poetais apsnūdo, jiedu kiek prasižergę nusišlapino virš jo. Parodę vienas kitam ir palyginę savo įnagius, girtutėliai čia pat griuvo žemėn ir užmigo. Po kelių valandų, kai kūnus nušiuropino vėsus apyaušrio vėjelis, pašoko iš miego, ir Myris, nors ir svaigstančia nuo gaižios šundegtinės galva, prisipažino niekada nepatyręs tokio malonumo. Paskui panoro grįžti į miestą ir, prieš išlipdamas Šemirano aikštėje, susimokėjo, kad ir kaip Šahrijaras priešinosi, ir pridūrė, jog jis nebesuktų galvos dėl mirties. Vis dar girtas nusvirduliavo apyaušrio prieblandoje Šariati gatve žemyn, garsiai kvatodamas ir čiupdamas savąjį įnagį, kaip paaiškėjo, kur kas mažesnę nei Šahrijaro.

Prisidėjusi cigaretę, tetulė Turana pradėjo pasakoti apie dukterėčią Šokufė, kurią palikęs sužadėtinis Šahramas išvyko

* Hezbola – islamistinė „Dievo partija“.

Amerikon; vieną vakarą užmigusi ji išmiegojo tris paras, pas-
kui pašoko iš miego ir išgąstingai paklausė:

– Kurgi Šahramas?

Visiškai nubudusi ir supratusi, kad miegojo ištisas tris pa-
ras ir pamiršo, jog sužadėtinis senų seniausiai ją palikęs, labai
išsigando. Vakare vėl užmigusi, pabudo tik po mėnesio ir tuoj
pat išgąstingai paklausė:

– Kurgi Šahramas?

Šįsyk, pramiegojusi ištisą mėnesį ir supratusi, kad atmintis
tolyn striukyn, Šokufė taip įsibaimino, jog stengėsi neužmigti, –
kasnakt pjaustėsi pirštus peiliu ir barstėsi akis druska; pusiausnū-
da ištėvėrusi daugybę dienų, vieną naktį vėl užmigo ir štai jau šešis
mėnesius ir trylika dienų nenubunda ir išgąstingai nepaklausia:

– Kurgi Šahramas?

Atsidūsėję iš gailėsčio, mama ir tėtis nusivedė tetulę Turaną
už parankių į bendrąjį kambarį, kuriame ant lubų springčiojo
elektrinis ventiliatorius, stumdydamas karštą vasaros vidudienio
orą. Ir nė kiek nevėsino. Sustingęs oras apgedėjo kraupius tylūs
šios prakeiktos vasaros įvykius – nė vieno iš gyvųjų šeimos narių
atmintyje, nei sąmoningoje, nei nesąmoningoje, nebuvo nieko pa-
našaus į juos. Net dėdė Chosrovas, kuris šiomis dienomis neveikė
nieko kito, tik skaitė istorijos knygas, stengdamasis susieti gim-
inės įvykius istoriniais sąryšiais ir surašyti į genealoginį medį, tarp
du pastaruosius šimtmečius aprašančių knygų nerado nė vienos,
kuri bent eilute užsimintų apie tokias žudynes, kaip šiųmetės.

Nuo to laiko, kai po ano įvykio Teherane mūsų penkių as-
menų šeima atklydo į šį penkių hektarų sodą atokiame Mazan-
darano provincijos kaime, tetulė Turana pirmoji iš giminės ap-
lankė mus. Nė vienas nežinojome ir nedrįsime paklausti, kaip
jai pavyko. Būtų bemat atšovusi:

– Jei trukdom, galim išeiti.

Tiesa, neilgai trukus jos sumanymas išaiškėjo, deja, pernelyg vėlai; dvi savaitės po netikėto tetulės Turanos atvykimo, saulėtą karštą dieną ji su savo šešiais vaikais išsiruošė į nedidelį tvenkinį miške maudytis ir staiga mūsų akivaizdoje išnyko.

Iš mūsų kartu su jais tvenkinyje buvo Bita, mėgėja maudytis ir plaukioti; kai vanduo su visa šeimyna akimirksniu išgaravo, dribtelėjusi į tvenkinio dugną ji staiga susivokė, kad pliuškensiasi po pliūrę, iš nuostabos žiopčioja kaip aplink dumble dūstančios žuvelės ir kartoja:

– Vandens... vandens... vandens...

Tądien pagaliau pamačiau, kad viena iš mūsų šeimą ištikusių keistenybių visus iš tikrųjų išgąsdino. Bita sukliko ir puolė mamai į glėbį. Ši apstulbusi taip įsispoksojo į tuščią vietą, kur būta tvenkinio ir septyneto giminaičių, kad nė nepajuto, kaip stojo naktis ir tėtis su žibintu atėjo jūdvių parsivesti. Aš taip pat viską mačiau, bet tylėjau, nes norėjau įsitikinti, žino Bitą ką nors ar ne! O taip, ji žinojo. Puikiai žinojo! Tąnakt mama pribėrė Bitai į burną druskos ir ši, pagaliau atsipeikėjusi, papasakojo nesyk mačiusi tetulę Turaną, saulėlydžio metą traukiančią į mišką, ir girdeėjusi, kaip ji kalbasi, tariasi, derasi su neregimomis būtybėmis.

Pamažu iš mamos ir tėčio bibliotekos prašapo kai kurios knygos. Paskui iš mano palovio išgaravo didelis nutrintas demblys, neilgai trukus pranyko žibalinė lempa, lėkštė, šaukštas, šakutė, puodas, šiek tiek maisto, nebeliko ir antklodės. Galiausiai nuo Sohrabo stalo dingo fotoaparatas. Rytojaus dieną mama, visai pamiršusi mano įspėjimą ir viską susiejusi su neregima tetulės Turanos ir šešių jos vaikų būtimi, įniršusi atsistojo bendrojo kambario vidury ir garsiai sušuko:

– Kas, po galais, dedasi šiuos namuos?

Išsigandusi žaibiškai atšoviau iš savo kambario:

– Aš paveldėjau Sohrabo fotoparatą!

Bitą, vyniodama puantus į skepetaitę, supykusi sušuko:

– Kvaiša, kalbi, lyg Sohrabas būtų negyvas! Lyg jie būtų jį nužudę!

Aš, vienintelė žinojusi apie Sohrabo egzekuciją, paskubom susirinkau paskutinius mažmožius ir iššokusi per langą nulėkiau į trobelę medyje. Vis dėlto, nors viešai pasiskelbiau nuo šiol nesanti atsakinga už vagystes, daiktai ir toliau nenustojo dingę ir bastęsi po namus.

Jie tiesiog mūsų akivaizdoje ėmė įžūliai kilnotis iš vienos vietos į kitą, kol galiausiai pasidarė visai nepakenčiama: vieną dieną susėdę prie pietų stalo išgirdome siaubingą čepsėjimą, raugėjimą ir užuodėme atrūgų dvoką. Ir jau niekas negalėjo to neigti, nes valgis, pakilęs iš mūsų lėkščių, nyko ore lydidas čepsėjimo. Jei ne tėtis, užkirtęs kelią tokiam akiplėšiškumui, tetulei Turanai ir šešioms neišauklėtiems jos ėdrūnams sutramdyti veikiausiai būtų prireikę šauktis Razano žiniuonio, tikro džinių³ siaubo. Žmonės pasakojo, kad pirmajam žiniuoniui išnykus Razano liepsnose, vieną dieną miške pasirodė ir pasirūpinti jų anapusiniais reikalais atėjo šis. Šiaip ar taip, Razanui būtinai reikėjo žiniuonio, galinčio suvaldyti neregimas aplinkinių miškų būtybes, amžinai besaikes ir besistengiančias primesti šio krašto žmonėms savo būvį, skonį ir įstatymus.

Vieną vakarą, kaip įprasta, sėdėjome kieme aplink ugnį, kalbėjome, juokėmės ir gliaudėme saulėgražas, tik staiga tėtis pastvėrė ore tetulę Turaną už riešo ir pagrasino:

– Jei neatstosi nuo mūsų, pakviesiu žiniuonį, ir ateis tau juodos dienos.

Netikėtai užklupta, tetulė Turana paspringo saulėgražos sėkla, užsikosėjo ir pagaliau atšovė:

– Tai tavo kaltė. Laikei giminaičius našta, todėl mus ir ištikos ši nelaimė. Dabar teks pakentėti.

Tačiau tėtis nenusileido, tik dar labiau suspaudęs riešą pagrasi:

– Bus, kaip sakiau!

Akimirką tarsi apgailėstaudama dėl to, ką padarė, tetulė Turana liūdnam ir nuoširdžiam tarė:

– Niekas mūsų nepageidauja. Net namie mums nėra vietos. Mano šykštuolis vyras, kuriam vaikai tebuvo varžovai, nusipirko sau atskirą šaldytuvą ir visada laikė jį užrakintą. Kad ir kur užeidavome, šeimininkai pirmiausia puldavo rakinti šaldytuvą. Todėl šiomet apsisprendžiau. Radusi tėvo bibliotekoje perskaičiau knygą apie ryšių su džiniais paslaptis. Kaip tik džinai padėjo man rasti kelią į jūsų namus. Atėjau čia prisijungti prie jų. Dabar esu su jais ir patenkinta.

Nuo tol negirdėjome nei tetulės Turanos vaikų čepsėjimo, nei jų dvokiančio raugėjimo, bet ši istorija mus taip nuliūdino, kad pasižadėjome nekreipti dėmesio, jei daiktai vėl imtų dingti ar bastytis po namus. Niekas neprieštaravo, nors buvo akivaizdu, kaip beviltiška būtų tokiu atveju ieškoti šaldytuve maisto, kurio anuomet šiaip ne taip prasimanydavome. Nepraėjus nė kelioms dienoms, išgirdome Razano gyventojus, keikiančius alkanų džinų gaują, kuri netikėtai užpuolė ir siaubia kaimą. Atėjo metas įsikišti žiniuoniui. Kaimiečiai pasakojo, kad persigandę džinai mėgėjai išsilakstė dar nespėjus šiam nušluostyti dulkių nuo veidrodžio ir pasimelsti. Paskui vis, būdavo, iš tolimų kaimų tarp miškų ir girių atsklinda gandas apie alkanų džinų gaują, įsisukusią į kaimo žmonių maisto atsargas.

Keletą mėnesių niekas iš tikrųjų nežinojo apie mano trobelę medyje, kol vieną dieną tėtis, kaip visada su pypke burnoje raitas ant bėrio, be jokio tikslo žvalgydamasis po nuošaliausius

sodo kampilus, pastebėjo virvines kopėčias, užsikorė jomis ir tarp daiktų, nukniauktų iš namų, aptikęs mano popierius, čia pat įniko skaityti. Naktį, kai prie stalo žvelgėme į paskutinius vakarienės kąsnelius lėkštėse, tėtis ištraukė vieną sąsiuvinį ir, nė nežvilgtelėjęs į mane, pradėjo garsiai skaityti: *Tebelaikiau rankose tėčio pagamintą tarą, kai viskas nutiko. Nerandu žodžių nupasakoti, kas įvyko. Vis stengiuosi pamiršti siaubingą odos, mėsos, akių obuolių peršėjimą... Reikia galvoti apie kitką. Reikia rašyti. Reikia galvoti apie juos. Jie dabar tokie vieniši.*

Įniršau taip, kad pajutau veidą ir kaklą užsiplieskiant purpuru. Negalėjau tėčio išplūsti. Mūsų šeimoje tai neįmanoma, bet labai troškiau išvadinti jį šunsnukiu. Riebiausiu iš man žinomų keiksmų. Bita pasidomėjo, kas toliau. Tėtis tęsė: *Reikia rašyti. Kad tik nepamirščiau paimti iš tėčio kambario tą penkių šimtų lapų sąsiuvinį. Kai susikaupusi rašau, nurimstu.*

Nebaigusi valgyti išplėšiau sąsiuvinį tėčiui iš rankų. Sąsiuvinis apsuko ratą ore ir nuskriejo tolyn. Jau skrido pro duris, kai mama rūsčiai tarė:

– Tu beveik suaugusi. Jau nevalia taip nemandagiai elgtis.

Neatsisukdama įžūliai atrėžiau:

– Negi būsit pamiršę? Nė neketinu suaugti!

Jau atsidūrusi lauke išgirdau vieną iš nuostabiųjų mamos posakių:

– Man nerūpi, kaip žmonės dalija savo gyvenimą – iki Nourūzo* ir po jo ar iki revoliucijos ir po jos, bet aš žinau, kaip suskilo mano šeimos gyvenimas: iki arabų įsiveržimo ir po jo.

Tą įvykį mama visada vadina arabų įsiveržimu. Ne gaisru ar padegimu... Šitai jį ir sau, ir kitiems pabrėžia, kad atėję jie padeginėjo, plėšė ir žudė. Lygiai kaip prieš keturiolika šimtmečių.

* Nourūzas – Naujieji metai pagal tradicinį iraniečių kalendorių, sutampantys su astronominiu pavasario lygiadieniu.